

A MAGYAR PESTALOZZI-BIBLIOGRÁFIA.

Források: Szinnyi Repertórium és Magyar Írók élete, Petrik Könyvészet; régebbi s újabb magyar folyóiratok és gyűjteményes munkák. Részen dr. Rau Mária adatgyűjteménye. A következő, tárgyi szempontok szerint csoportosított összeállítás teljességre nem tart igényt. Az idevágó tankönyvek csak elvétve szerepelnek. Az egyes csoportokon (I—XII.) belül a szerzők betűrendben következnek.

I. Pestalozzi művei (magyar fordítások).

Buch der Mütter oder: Anleitung für Mütter ihre Kinder bemerken und reden zu lehren. (Pesth, 1835. Gedruckt mit v. Trattner-Károlyischen Schritten. Herrngasse Nro. 612. Kis 8-r., XVI + 184 l.) Szerző megnevezése nélkül; csak a bevezetés „An die Mütter!“ végén „P.—i.“ aláírás. Az utolsó fejezet (171—184. l.): „Einige Stellen aus Pestalozzi's Schriften“. [Ráday-könyvtár példánya.] Az eredeti mű 1803-ban jelent meg.

Horvát János: Pestalozzi nevezetes állításai a nevelésről (Tudom. Gyűjtemény, 1824, XI., 84—94. l. — Gondolattörödékek P. műveiből.) L. még ugyanazon szerzőtől: Nevelést tárgyazó gondolatok (Tudom. Gyűjtemény, 1823, XII., 70 lap).

Levelek a kisdnednevelésről. Pestalozzinak 1818—9-ben I. P. Graeves angol nevelőhöz intézett leveleinek közlését Petrich Béla fordításában megkezdte a „Kisdnednevelés“ 1927 febr. száma. Az alapul szolgáló német mű: H. Pestalozzi: Mutter und Kind. Eine Abhandlung in Briefen über die Erziehung kleiner Kinder. Herausg. v. Heidi Lohner u. Willi Schohaus. (Zürich—Leipzig, Grethlein, 1924, 187 l.).

Pestalozzi Henrik János: *Egy remete esti órái*. Bevezetéssel. (Népt. Lapja, 1878, 13. sz., 262—65. l.).

Pestalozzi egészségügyi mondásaiból. (Magy. Pestalozzi, 1902, 20. sz., 84. l.)

Pestalozzi János Henrik: *Szívárványom*. 1817-ben. Költmény. Ford. Schneller István (Magy. Pestalozzi, 1905, 4. sz., 15. l.).

P. L.: Szemelvények Pestalozzi munkáiból. (Szeberényi L.: Néptanítók Könyve, II. köt. 327—8. l.)

Szumrák K.: Pestalozzinak egy eddig kiadatlan kézírata. (Népt. Lapja, 1893, 891—92., 906—908., 916—917., 930—31., 946—47. l.)

Pestalozzi Henrik: Lénárd és Gertrud: Könyv a nép számára. Magyarította: *Zsengeri Samu*. A szerző életrajzával. (Budapest, 1878, 3 kötet, 340 +

280 + 389 l. — Franklin-Társulat, Kis Nemzeti Múzeum, 39—41. sz. Zöld Könyvtár.) — „Lienhard és Gertrud“ volt Zs. doktori disszertációja.

PestaloZZi Heinrich János: Válogatott paedagógiai munkái. Fordította és magyarázatokkal ellátta: *Zsengeri Samu.* (4 kötet; Bpest, Kocsi-nyomda. I. köt., 1879, 374 l., II. köt., 1879, 338 l., III. köt., 1880, V + 227 + 128 l., IV. köt., 1882, VIII + 380 l. — Paedagógiai Remekírók, 1. évf., 1—4. köt. A fordító saját kiadása.) (Erről német kézirati művének VI. fej.-ben részletesen elmélkedik.) A fordított művek kiszemelésénél Hunziker, Mann, Seyffarth és Morf tanácsait kérte ki és követte. Tartalma: Egy remete esti órái. PestaloZZi tanításmódja. Hogyan tanítja Gertrud gyermekeit. Nézetek és tapasztalatok az elemi képzés eszméjéről. Az elemi képzés. Lenzburgi beszéd. PestaloZZi házanépehez intézett beszédei. Mesék. Lénárd és Gertrud. PestaloZZi életrajza.

Tavassy Lajos: PestaloZZira vonatkozó közlemények. (L. Emléklapok, 3—4. füz., 48—61. l.) P. munkáinak X. kötetében foglalt 32 „népszerű mese és parabola“.

II. Élet- és jellemrajzok.

Ántalfi János: PestaloZZi élete és törekvései. (Sárospat. Füz., I., 748. l.)

Bod Károly: PestaloZZi. (Erd. Pr. Közlöny, 1872, 309. l.)

Bloch Móric: PestaloZZi. (Prot. Egyh. és Isk. Lap, 1846. 2. sz.)

Büchler Hugó: PestaloZZi emlékezete. (Népt. Lapja, 1902, 8. sz.)

Csekme Ferenc: PestaloZZi hitvallása. (Erd. Prot. Közl., 1884, 87. l.)

Döbrentei Gábor: „PestaloZZi Henrik, híres Nevelési Író Élete“ (Erdélyi Múzeum, Pesten, Trattner I. T.-nál, 1817, VIII., 114—125. l.). L. Emléklapok, 3—4. füz., 182. l.

Földes Ferenc: PestaloZZi utolsó évei. (Népt. Lapja, 1902, 22. sz.)

— A gyermek PestaloZZi. (Magy. PestaloZZi, 1902, 28. sz.)

— Az ifjú PestaloZZi. (Magy. PestaloZZi, 1902, 29. sz.)

— PestaloZZi pályája. (Magy. PestaloZZi, 1903, 16. sz.)

— PestaloZZi barátja. (Magy. PestaloZZi, 1903, 22. sz.)

— PestaloZZi házassága. (Magy. PestaloZZi, 1903, 31—32. sz.)

György Aladár: PestaloZZi (1746—1827). (Vasárnapi Ujs., 1877, 113—14. l. Arcképpel.)

Halász Benedek: Egy eltemetett világból. Levél a szerkesztőhöz. (Magy. PestaloZZi, 1905, 4. sz.)

Hunfalvy János: PestaloZZi. (Pesti Divatlap, 1846, 2—4. sz.)

Novák Dani: Élet- és jellemrajzok. PestaloZZi. (Szeberényi L.: Néptanítók Könyve, I. köt., 1855, 35—42. l., II., 1856, 134. l. f.) „PestaloZZi, a tanítók tanítója . . . , kit honosai Pestalutz és Pestlutznak is neveztek.“ — Német irodalom; ajánlható régiebb munkák: PestaloZZi 7 munkáját is felsorolja (60. l.), továbbá Niederer, Türk és Schwarz P.-ra vonatkozó egy-egy munkáját. — 65. l. részlet P. életéből (amikor yverdumi iskoláját kórházzá akarták átalakítani).

- Pestalozzi Henrik. (Néptan. K., I., 1855, 65., II., 1856, 134.)
- Pestalozzi Henrik. (Prot. Naptár, 1860, 24. l., arcképpel.)
- Pestalozzi Henrik. (Kisdednevelés, 1874, 248. l.)
- Réti Hugó* előadása Pestalozziról és koráról a Magy. Pest. Társaságban (Magy. Pestalozzi 1906, 21. sz.)
- Scossa Dezső*: Pestalozzi hazájából. (Magy. Pestalozzi, 1901; 33—34., 36—39., 41—42. sz.; 1902: 1., 3—11., 13., 15. sz.)
- S. V.: Pestalozzi jellemzéséhez. (Népt. Lapja, 1884, 34. sz., 337—38. l.)
- Szeberényi Lajos*: Pestalozzi Henrik János személyessége és életviszonyai. Németből Kalis Vilmos Ernő után fordította: —. (L. Emléklapok, 1. füz., 37—64. l.)
- Zsengeri Samu*: Pestalozzi Henrik. (Paedagógiai Plutarch, szerk. Orbók Mór, Bpest—Pozsony, 1888, 1. köt., 19—24. l. Képpel.)
- Pestalozzi mint zsidóbarát. (Izr. Tanügyi Értesítő, 1923 okt.—dec. — Közli P.-nak a svájci iskolaügy vezetőjéhez, Zschokke Henrikhez 1799 ápr. 7-én írt levelét, amelyben P. kijelenti, hogy nem tehet eleget Zschokke ama kívánságának, hogy iskolájába ne vegyen fel zsidó tanulókat, vagy kényszerítse őket a kikeresztelkedésre.)
- Pestalozzi és a numerus clausus. (Mult és Jövő, 1924 márc. — Ugyanaz, mint az előbbi.)

III. Pestalozzi pedagógiájának méltatása.

- Fináczy Ernő*: Pestalozzi paedagógiája. Előadások a bpesti tud. egyetemen 1910/11., 1913/4., 1918/9., 1922/3., 1925/6. első félévben.
- Pestalozzi élete és működése. Félévi előadássorozat a bpesti pedagógiai szemináriumban 1913-ban.
- Folnesics Lajos*: Kant, Fichte, Schelling és Pestalozzi. (Tudom. Gyűjtemény, 1817, V.)
- Losonczy László*: Pestalozzi Henrik János paedagógiája. (Nagy-Körös, 1895, 35. l. — Felolvasatott a kecskeméti ev. ref. egyk. m. tanítói egyesületnek Cegléden, 1895 aug. 16-án tartott közgyűlésén.) — Életrajz, főbb művek és tanítási módszereinek ismertetése, főleg Romsauer nyomán; Brunswick grófnő leírja tapasztalatait; Eszterházy Pál herceg látogatása Yverdunben 1814-ben; végül kritika: „egész tanítási rendszerében igen kevés a tulajdon képeni keresztényi elem“.
- Pehany Adolf*: Comenius, Rousseau és Pestalozzi befolyása a mai paedagógiára. (Nemzeti Iskola, 1890: 204., 247., 280., 305., 343. l. és különnyomat, Bpest, a Pesti Lloyd-Társ. nyomdája, 1890, 42. l.) — „P. volt az első, aki a nevelő-oktatást pszichológiai alapra fektetni iparkodott“ (7. l.). A három író gondolatait a következő szempontok szerint hasonlítja össze: 1. A nevelés célja. 2. A testi nevelés. 3. A nevelés természetességére. 4. A szemléltető oktatás. 5. Módszertani ismeretek. 6. A tananyag koncentrációja. 7. A vallás-erkölcsi nevelés. 8. A népiskolai intézmény.

Schedius Lajos: Pestalozzi Henriknek nevelés- és tanításelvei. (L. Emléklapok, 3—4. füz., 6—18. l. — A szerző utal P. sämtliche Schriften VIII. kötetére.)

Schneller István: Előadások P. pedagógiájáról a kolozsvári egyetemen.

Szabó László: Pestalozzi-tanulmányok. (Néptan. Lapja, 1915:38—41., 43. sz. Külön is megjelent (Franklin, 1915, 52. l.) I. Népt. Lapja, 47. sz. Tartalma: I. Általános jellemzés: „Olvassuk tehát Pestalozzit!” II. A nevelés mechanizálása: P. öt pontja. III. A szemlélet fogalma és tárgyalása P.-nál. IV. A három „elemi eszköz”: szám, forma, nyelv. V. A dolgok megismerhető tulajdonságai. VI. P. pszichológiája. VII. Megemlékezés „a parasztok nagy tömegéről”. Sűrűn idézi „Wie Gertrud ihre Kinder lehrte”.

IV. Pestalozzi egyes műveinek méltatása.

—á—r—: Pestalozzi a gyermekek között. (Vasárnapi Ujs., 1880, 46. sz. Képpel.)

Demek Győző: Pestalozzi és Herbart az iskolai kézügyességről. (Kármán-Emlékkönyv, 1897, 302—305. l.)

Fóti Bernát: Pestalozzi a népért. (Magy. Népoktatás, Nyitra, 1912, 6. sz.)

Hantos Gyula: Pestalozzi szociálpolitikája és paedagógiája. (Család és Iskola, 1910, 10. sz.)

Havas Irma: Pestalozzi tanítástanáról [Fináczy Ernő előadásából]. (Népt. Lapja, 1912, 10. sz.)

Hegedűs István: Pestalozzi előtt és után. (Erd. Prot. Közl., 1874, 38—50., 300. l.)

Keleti Adolf: Pestalozzi mint politikus. (Népnev. Lapja, 1909, 47. sz.)

Pataki Jákó: Pestalozzi mint tanfelügyelő. (Népt. Lapja, —, 5—6. sz.)

Réti Hűgő: Pestalozzi és kora. (Magy. Pestalozzi, 1904, 40—42. sz.)

Schneller István: Pestalozzi eszménye. (Magy. Pestalozzi, 1905, 3. sz.)

A szerző Kolozsvárról kelt levélben köszöni meg tiszteleti taggá való megválasztását. Erre „Feladatunk” címmel válaszol Havas Gyula (u. o. 1905, 5. sz.):

Somogyi Géza: Pestalozzi mint szabadsághős. (Magy. Paedagogia, 1903, 205—27. l.)

Szilágyi Kornélia: Az anyanyelv tanítása Pestalozzi paedagógiájában. (Bpest, 1918, szerző kiadása, 70 l.) Befejezés: „P. pedagógiai célkitűzése, melyben az anyanyelv tanítása legfőbb eszköz lett volna, hogy a legalsó néposztály anyáit részletes útmutatással, gyermekeik természeteszerű s felsőbb emberi voltukat kialakító nevelésre segítse, a kivitelben nem vált be”. Díszertáció. Ismert.: Nagy J. B. (Magy. Paed. 1921, 67. l.)

Szönyi Pál nevelő: Alaktan, magyar szülék, nevelők és tanítók számára — 7—10 éves gyermekek körül, eredeti modorban készítő —, 205 fa. 's 1 papíralakokból álló gyűjteménnyel 's több rendbeli rajzokkal (Pesten, 1846; még 2 folyamat következik. Ajánlás: „Pestalozzi árnyékának, az

- okszerű népnevelés kiszenvedett hű bajnoka 's az érzékeltető tanmód gyakorlati alapítója születési százados ünnepére hálaemlékül 1846. jan. 12-re“.) L. Emléklapok, 1. füz., LXII.
- Talyga István*: Útmutatás a számtudomány tanítására. Pestalozzi énekregulái szerint. 1. fogás. Tudományos rend nélkül való számvetés. (Rév-Komárom, Weinmüller, 1827, 152 l. két táblával.)
- Teveli Mihály*: Goethe és Pestalozzi. (Magy. Paedagogia, 1910, 615—17. l.)
- Váradi Szabó János*: Pestalozzi elemi tanításmódjának rövid vázlata. (Pestalozzi „Buch der Mütter“, „Anschauungslehre der Maassverhältnisse“ és „Anschauungslehre der Zahlenverhältnisse“ alapján.) L. Emléklapok, 1. füz., 1—35. l., 1847, III—IV. és a Magy. Pestalozzi 1905. évf., ahol Bökényi behatóan ismerteti Szabó munkáját.
- Zseugeri Samu*: Lénárd és Gertrud. („Veszprém“, 1877, 50—51. sz., dec. — Könyvének megjelenése alkalmából Zs. maga ismerteti P. jelentőségét és a L. és G. tartalmát.)
- Kiváló alapvető nevelési munka: („Paedag. Szemle“, 1884. nov., 331—35. l. — (A L. és G. beható elemzése.)

V. Hazai reformtörekvések és hatások.

- Bocsor Sámuel*: Az elbeszélő atya, vagy rövid történetek gyermekek számára. (Pozsony, 1843. A poprádi születésű és a pozsonyi liceumot végzett Glatz Jakab német könyvének fordítása.) Lienhard és Gertrud utánzata.
- Bökényi Dániel*: Kiszakított lapok a magyar kisedővás történetéből. (Kisdednevelés, 1905, 21—22. sz.)
- Pestalozzi első magyar tanítványa [Váradi Szabó János]. (Magy. Pestalozzi, 1905, 31—35. sz.)
- Fáy András*: Nőnevelés és nőnevelő-intézetek hazánkban. (Pest, 1841.)
- Fischer József*: Mi a tanoda célja. (L. Emléklapok, 3—4. füz., 61—64. l.)
- Polnesics Lajos*: Észrevételek a Pestalozzizmus ellen. (Tudom. Gyűjtemény, 1817.)
- Heinrich Gusztáv*: Schedius Lajos emlékezete. (Kisfaludy-Társaság Évlapjai, 1901—2.)
- Jakab Elek*: Váradi Szabó János mint a magyar népoktatásügy egyik úttörője. (Népt. Lapja, 1879, 13—14. sz.)
- Kánya Pál*: A Pesti Agostai Hitvallású magyar-német egyesült evangyéliami középonti (országos?) főtanodája. (Pest, Landerer, 1864, 16 l.)
- [*Kazinczy Ferenc*] a szerkesztő megjegyzése a Pestalozzi-vitára. (Tudom. Gyűjtemény, 1817, V.)
- [*Kishont*]: Methodus Scholastica pro solis minoribus Kis Honthanis Ev. A., C. An. 1797 (kézirat). — A kishonti tanítói egyesület. Molnár Gusztáv. (Néptanítók Könyve. Szerk.: Szeberényi Lajos. III. köt., 1857, 309—314. l.) — A kishonti ev. tanító-egyesület évszázados jubileuma. (Néptanítók Lapja, 1887, 36. l.)

- Kiss Aron*: Három paedagógiai író a század első feléből [Kiss Bálintról]. (Népt. Lapja, 1879, 6. sz.)
- Kiss Bálint*: Nőitan, vagy az asszonyi nevezetesebb munkák' és kötelességek' tudománya. Falusi leányok' és fiatal asszonyok' hasznóvételére. (Pesten, Beimel József betűivel, 1846, 64 l.) Első jeligeje: „A gyermek' első nevelő-jévé az anyát rendelte a' természet... neveljük hát mindenek felett legelőbb, a' lejendő anyákat... (Fáy András: Hazánk' nő-neveléséről.) Pestalozzi szellemében írt népszerű munká.
- Első évi oktató az írás, olvasás, és rajzolás' kezdetének A. B. C.-jével. 2. bővített és megigazított kiadás. (Pesten, Beimel József betűivel, 1847, 79 l.)
- A természet és a keresztyén vallás. (Kecskemét, 1851.)
- Kiss Pál*: Tanmód a városi és falusi iskolamesterek számára. (1830.)
- Rapos József*: A köznevelés alapintézetei hazánkban, tekintettel a leleceházakra, miknek létesítését „Az elszegényedésekben“ Fáy András indokolta. (Pest, 1862.)
- Schedius Joannes Ludovicus*: Systema rei scholasticæ evangelicorum aug. conf. in Hungaria. (Pest, 1806, 32 l.)
- A Pestalozzizmus ellen való észrevételekről. (Tudom. Gyűjtemény, 1817, II.)
- Steinacker G.*: A leányok neveléséről Magyarországon. (1837.)
- Női hivatás és társalgás. (1842.)
- Stuller Ferenc*: Emlékirat, mely a Pesten felállított képzőintézet épületének alapkövével együtt főherceg Mária Dorothea nádorné ő fensége által letétetett. (Pest, 1844.)
- Szabó János: A hazabeli kisebb. oskoláknak jobb lábra-állításokról. Nevezetesen hogy kellene azokat a szorgalom- (industrialis) oskolákkal egybe-kötni. Különös tekintettel a protestansok oskoláira, készítette. — Mitgos genéralis Báró Vay Miklós úr Ó Nga Fiainak Nevelője s a Lentzburgi Tudós Társaság Tagja. (Pesten, Trattner J. betűivel, 1817, 8-r., 113 l.) L. Emléklapok, 3—4. füz., 73—4. l.; tartalmát ismerteti Kiss Aron: Adalékok, stb., 106 l.
- P. Szathmáry Károly*: Emlékirat a magyarországi kisednevelés nevezetesebb mozzanatairól. (Bpest, 1878, 16 l.)
- Szerdahelyi Adolf*: Nemzeti kisednevelésünk reformja. (Pest, 1874, 16. l.) Pestalozzi rendszerét bírálja.
- Dr. Tavasi(y) Lajos*: Tanoda és egyház. Tanítónak levelei egy paphoz. [Levelek Erdélybe Magyarországból. Papnak a tanító.] (Pesten, Landerer es Heckenast, 1848, 56 l.) A pap és tanító viszonya egyelőre csak a protosantizmus terén mozog: „vitatásomból már elég világosan megértheted, miszerint én a tanítót a paptól egészen elkülönítem, személyes úgy mint hivatalias működésében“ (31. l.). „A jó nevelő nem csak hogy papot pótol, hanem papot nélkülözhet, papot szükségtelenít“ (35. l.). Az utolsó levél az akkor elhunyt Schedius emlékének ajánlva: „a pesti protestáns tanoda-szerkezet az ő műve; a Pestalozzi-elveknek e tanoda nevelési műkö-

désébenei behozatala és azoknak a tanításra való alkalmazása az ő befolyásának eredménye“ (53. l.).

Teichengrüber Lajos: Pestalozzi. Egy szó honunk' nevelőihez és a nevelés igaz barátaihoz. (Pesti Hírlap, 1845, 468. sz.)

Újból a Pestalozzizmus. (Tudom. Gyűjtemény, 1817, IV.)

Zseugeri Samu: Zsidó Pestalozziánusok Magyarországon. (Izr. Tanügyi Értesítő, 1924 jan.-febr. — Mutatvány szerzőnek „A magyar Pestalozzizmus“ c. kézirati művéből. Az első zsidó iskola, ahol P. elveit meghonosították, az óbudai volt, amelyben ez irányban a pápai születésű Neumann Salamon buzgólkodott a XIX. század első felében.)

VI. Gyűjteményes munkák.

Browning Oscar: A nevelés elméletének története. Angolból. (Bpest, Athenaeum, 1885, 208. l.) Pestalozzi életét és működését ismerteti. (127—140. l.)

Felméri Lajos: A neveléstudomány kézikönyve. (2. kiad. Bpest—Kolozsáv, 1890, XIII., 680.) — Irodalom rovatban: Pestalozzi Sämmtliche Schriften Stuttgart, 1819—26. I—XV. köt. — Az értelmi nevelés c. fejezetben a „Rede an mein Haus“-(1818)-ból idéz: „Hadd tanuljon a gyermek hinni hittel..., gondolkodni gondolkodással...“ — Az esztétikai érzet nevelése c. fejezetben: „Helyes dolog Froebelnél és Pestalozzinál, hogy a gyermek kezébe többféle anyagot adnak...“ (595—6.)

Kiss Aron: Adalékok Magyarország nevelés- és oktatásügyi történetéhez. (Bpest, Kocsi-nyomda, 1874, 157. l.) — Váradi Szabó János, „a pestalozzizmus egyik legderekabb magyarországi képviselője“ életét és munkásságát ismerteti. (102—109. l.)

— A magyar népiskolai tanítás története. (Bpest, 1. füz. 1881, 219. l.; 2. füzet 1883, 220—480. l.) — A magyar Pestalozzisták c. fejezetben (147—58. l.) részletesebben ismerteti Schedius L. J., Váradi Szabó J., Szőnyi P., Tavassy L. és Kiss B. életét, működését és műveit.

— A nevelés- és oktatástörténet kézikönyve, különös tekintettel a magyar nevelés és oktatás történetére. (Bpest, 6. kiad., 1872, 197. l. — A 131—36. l. összefoglaló áttekintés P. életéről, műveiről, jelentőségéről. A 161—63. l. „A magyar Pestalozziánusok“ c. ismerteti Váradi Szabó János és Tavassy Lajos életét s műveit, majd rövidebben emlékezik meg Kiss Bálintról, Szőnyi Pálról és Talyga Istvánról.) — L. még Kiss A.: A magy. népisk. tanítás története 1. füz., 147—58. l.

Kőrösi-Szabó: Az Elemi Népoktatás Enciklopédiája III., 20—41. l. — Teljes áttekintést ad P. életéről s működéséről. Képekkel.

Közhasznú Esmeretek Tára, II. köt. (Pest, Wigand O., 1831.) Brunswick nem fordul elő. IX. köt. (1833, 212—215. l.) J. aláírva. Pestalozzi: Életrajz, művei, kritika, magyar vonatkozás nincs. „Miben P. hibázott, az; az újabb litteratura szinte teljes nemesméretének, s a tudósok közönséges

charakterétől egészen különböző személyességének következete volt.“
„Mindennapi okosság nélkül szűkölködött.“

Lubrich Agost: A nevelés történelme. (3 köt., Bpest, 1874—76.) Külön terjedelmes fejezetet (III. köt., 10. §, 132—64. l.) szentel P.-nak. Forrásai Blockmann, Ramsauer, Raumer, Palmer és „inkább az árnyoldalakat feltüntető“ Lange művei. Ugyancsak a III. köt. 440. l. f. P.-val kapcsolatban megemlékezik Brunswick Teréz grófnőről és a budai házában 1828-ban alapított I. „angyalkertről“, amelyet Kern Máté, Wagner würzburgi tanár tanítványával együtt vezetett. Megemlékezik még Váradi Szabó Jánosról, Tavassy Lajosról s részletesebben Rapos Józsefről. „Üdvös intézet a Pestalozzi—Wehrli-féle irányban alapított szeretetház is Füreden“, amelyet Molnár Aladár alapított. (III., 443—4. l.) P.-val kapcsolatban szól Fáy Andrásról (447. l.)

Magyar Pestalozzi. A gyakorlati nevelés közlönye szülők és tanítók részére. Főszerkesztő: Havas Gyula dr., főmunkatárs: Harsányi Kálmán [a költő és drámaíró]. I—X. évfolyam (1898—1907). Szombatonként megjelenő folyóirat, amelynek változatos cikkei Pestalozzi szelleme lengi át. Rendszeresen beszámol a Magy. Pestalozzi-Társaság üléseiről is.

P. Szathmáry Károly: A magyar kiseddévás és nevelés rövid története (Bpest, 1887, 172. l.)

Szeberényi Lajos, békéscsabai reáliskolai tanár: *Néptanítók Könyve*. (Három évfolyama jelent meg, 1855—57., egyenkint 6 füzetben. Hiányos példány a Ráday-könyvtárban.) 1. füzet Szarvason, Réthy Lipót, 1855. (68. l.) I. Értekezések. 1. Tájékozásl (hivatkozik Tavassyra „Nevelési Emléklapok“). 2. Anyagi és alaki oktatás Sz. L.-tól (5—13. l.); „E füzeteknek egyik főfeladata lesz példákban gyakorlatilag megmutatni, hogy lehet és kell e módszert (Pestalozziét) egyes tantárgyakra alkalmazni. E soroknak nem volt egyéb célja, mint felőle előleges ismeretet nyújtani, s iránta kedvet, rokonszenvet ébresztetni.“ 6. Német Pestalozzi-intézet. *Sz—i—s* (32—35. l.) Diesterweg nyomán ismerteti a Berlin melletti Pankow faluban 1846-ban alapított „Német Pestalozzi-intézet“-et, amely tanító- és dolgozóiskolából áll.

Szelényi Ödön: A magyar ev. nevelés története a reformációtól napjainkig. Pozsony, Wigand, 1917, 281. l., képekkel.) Pestalozziról (48., 98—9., 214—5., 224.). Kishontmegyei fraternitás (86.). Nevelési Emléklapok (99.). Schedius (64—5., 214—5.). Tavasi (223—4.). Blaskovics (201.). Pius Desiderius (222.). Schneller (240—1.).

Szerdahelyi Adolf: A kiseddnevelés és módszertan kézikönyve. (Bpest, 1882, II. kiad. 1891, 199 l.) A Függelékben (196—199. l.) Comeniusről, Pestalozziról és Fröbelről.

Teichengrüber (Tavassy, Tavasi) Lajos dr.: Nevelési Emléklapok. Pestalozzi születésének évszázados ünnepélyére néhány magyar nevelővel együtt kiadja. — (Első füzet Pestalozzi arcképével, Pesten, nyomt. Trattner-Károlyi., 1846, LXIII + 72 l. — II. füzet 1847, XV + 117 l. — III—IV.

- füzet 1847, XXII + 193 l. — V. füzet 1848, XIV + 208 l. — VI. füzet 1848, XVI + 120 l.) — A szerző a rajongásig lelkes híve volt P.-nak és ezen Emléklapok 1., 3—4. füzetében magyarországi vonatkozásait illetőleg gazdag anyagot hordott össze, amelyet a megfelelő helyen „L(ásd) Emléklapok“ jelzéssel egyenként felsorolunk.
- Verédy Károly*: Paedagogiai Encyclopaedia. (Bpest, 1886, 960. l.) Pestalozzi (747—753. l.). Név nélkül, de nyilván Zsengeri S. írta.
- Weszely Ödön*: A modern pedagógia útjain. (Bpest, 1910, X + 473 l., 2. kiad.) Pestalozzival sűrűn foglalkozik (l. Névmutató).
- Pedagógiai olvasmányok. (Bpest, 1917, 444. l.) Rövid életrajz és a művek rövid ismertetése után adja a következő részleteket: Egy remete esti órái. Lénárd és Gertrudból: Egy jószívű férj, ki feleségét és gyermekeit mégis szerencsétlenné teszi. Az ilyen oktatást megértik és a szívhez szól, de az édesanya az, aki adja. Hogyan oktatja Gertrud gyermekeit: IV., V., VI., VII. levél. (223—251. l.)
- Nagy pedagógusok (Neveléstörténeti olvasmányok). (Bpest, 1925, II. jav. kiad.) Pestalozzi és szemelvények egyes műveiből. (181—204. l.)

VII. Brunswick (Brunsvik) Teréz grófnő.

- B. T.*: Arckép. (Magy. és a Nagy Világ, 1871, 46.)
- B. T. grófnő.* (Főv. Lap, 1865, 118.)
- á —. Gr. B. T. (1775—1861). (Vas. Ujs. 1869, 30. Arck.)
- A Brunswick-szobor leleplezése.* (Népt. Lapja, 1871, 45. sz. — Kisdednevelés, 1872, 65. l.)
- (*b. k.*): Brunswick Teréz grófnő. (Bpesti Hirl. 1911, 227. sz.)
- Bányai Károly*: Gr. Brunswick Teréz és a kisdedvők alapítása. (Vasárnapi Ujs. 1906, 21. sz.)
- Beély Fidel*: A kisdedvő-intézetek történetileg. (Pest, 1841, Tudománytár.)
- Czeke Marianné és H. Révész Margit*: Gróf Brunsvik Teréz. Élet- és jellemrajz. (Bpest, 1926, 108. l.) Czeke M.: élet- és jellemrajz (3—28. l.) eredeti források alapján készült alapos összefoglaló tanulmány. Ezt követi Révész M.: a grófnő jellemzése örökléstani és lélektani szempontból. (29—37. l.) Végül Petrich Béla fordításában a grófnőnek a M. Tud. Akadémiában őrzött emlékiratai. (39—108. l.)
- Czeke Marianne*: Brunsvik Teréz kiadatlan naplói és egyéb hátrahagyott iratai. (Kisdednevelés, 1926 nov., 319—23. l.)
- D.* (Főv. Lap. 1871, 254.)
- Havas István*: Brunswick Teréz grófnő (Kőrösi-Szabó: Az Elemi-Népoktatás Enciklopédiája I., 185—87. l.)
- Kacs Kovics Lajos*: Emlékbeszéd korompai Brunsvik Terézia grófnő felett. (Pest, 1865, 24. l.) — Emlékbeszéd gr. Brunsvik Mária Terézia felett. (P. Napló, 1865, 117—118.)

- Lakatos Lajos*: Brunssvík, Beethoven és Pestalozzi. (Néptanítók Lapja, 1908, 26. szám.)
- M. V.*: Brunssvík Teréz grófnő. (István bácsi Naptára, XVIII., 1873, 34. Arcképpel.)
- Morlin Emil*: A magyar kisdedovási múltja és jelene. Az ezredéves ünnepély alkalmára. (Bpest, Lampel R., 1896, 145. l.) Az első fejezet „A magyar kisdedovási múltja 1828—1848” (5—31. l.) részletesen ismerteti Br. T. grófnő működését, az orsz. egyesület megalapítását stb.
- Paulikovits Lajos*. (Kassa és Vidéke, 1878; 19.)
- Peisner Ignác*: Brunswick Teréz grófnő. (Ország-Világ, 1911, 52. sz.)
- P—r J.*: Gräfin Therese Brunswick. (Der Schutzengel der Kinder. Die „unsterbliche Geliebte“ Beethovens. (Neues Pester Journal, 1911, 226. sz.)
- Rapos József*: Brunswick Teréz grófhölgynek, a legnagyobb magyar honleány-nak élete és műve; vagyis a köz- és alapnevelésügy múltja és jelene hazánkban. (Pest, 1868, V., 470. l.)
- Emlékkönyv a Brunswick Teréz grófhölgy szobrának ünnepélyes leleplezéséről. (Pest, 1871, 52 l.)
- Brunswick Teréz vagy a közalapnevelésügy múltja s. jelene hazánkban. Pest, 1868.)
- P. Szathmáry Károly*: Brunswick. (Kisdednevelés, 1878, 168. l.)
- Supka Géza*: Die „unsterbliche Geliebte“. (Pester Lloyd, 1927 jan. 1. Czeke-Révész füzeté alapján részletesen és színesen ismerteti Brunswick Teréz grófnő viszonyát Beethovenhez és Pestalozzizhoz.
- Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. I., 1362. Munkái: 1. Felsőállítás stb. 2. Rajza stb. 3. Rendszabási stb. (Pest, 1830.)
- Verédy Károly*: Paedagogiaei Encyclopaedia. (Bpest, Athenaeum, 1886, 960. l.) Brunswick Teréz: „1808-ban, mint már özvegy (?), Pestalozzit meglátogatta“. (104—5., Kiss A.)

VIII. Németnyelvű hazai írások.

- Am Grabe Pestalozzis*. (Schul- u. Kirchenbote, 1885, 219—21. l.)
- Am Grabe Pestalozzis*. Worte des Gedenkens von Koloman Kutas [Ungarn]. (Pestalozzianum, 1925 szept.) — Ugyanott rövid megemlékezés a külföldi tanulmányúton lévő magyar tanítók és tanárok csoportjának hódolatáról Pestalozzi sírjánál a birri temetőben.
- Herfurth Franz*: Ansprache an die Lehrerversammlung in Kronstadt, 31. Mai 1899. (Schul- u. Kirchenbote, 34. évf., 172—74. l. — P. életrajzával.)
- Hoffmann Georg Franz*: Ueber Erziehung u. Unterricht. Ein Wort zur Ankündigung einer in Pesth errichteten k. k. privilegierten Erziehungs- u. Unterrichtsanstalt für Töchter aus gebildeten Ständen. (Pesth, Trattner, 1818, 16 l.)
- Jausz György*: Rousseau u. Pestalozzi, eine Studie aus der Geschichte der Pädagogik. (Felsőlövői ág. cv. gimnázium Értesítője, 1875.)

- Kanya Paul*: Rede, gehalten am Gedächtnisstage der dahingeshiedenen Gründer u. Beförderer der evang. Bildungsanstalten A. C. zu Pest im grossen Schulsaal den 14. Juni 1854. (Pest, Landerer, 1854, 8 l.)
- Linder Johann*: Stephan Ludwig Roth. Eine biographische Skizze. (Schul- u. Kirchenbote, 38. évf., 143—47., 161—63. l.)
- Morres Eduard*: Über Pestalozzis Bedeutung. (Schul- und Kirchenbote, 1896.)
- Obert Franz*: Heinr. Pestalozzi als Armenkinder-Erzieher. (Schul- u. Kirchenbote, 1896, 1. sz.)
- O. F.*: Pestalozzi als Armenkinder-Erzieher. (Schul- u. Kirchenbote, 1908, 10—11. sz.)
- *Stefan Ludwig Roth*, ein Schüler Pestalozzis. (Siebenb. Deutsch. Tagblatt, 1908, 10.447. sz.)
- Pius Desiderius*: Ueber Erziehung und Unterricht in Ungarn. An den Grafen Stephan Széchenyi. (Leipzig, 1833.). Pestalozzi elveit követi és kívánja Magyarországon érvényre juttatni.
- Pestalozzi und sein Schüler St. L. Roth. (Bruchstück. Schul- und Kirchenbote, 1896, 279. l.)
- Roth Stephan Ludwig*: An den Edelsinn und die Menschenfreundlichkeit der sächsischen Nation in Siebenbürgen, eine Bitte und ein Vorschlag für die Errichtung und Bildung armer Kinder für den heiligen Beruf eines Schullehrers auf dem Lande. (1821.)
- Die Verkehrtheit unseres Zeitalters.
- Schätter K.*: Pestalozzi. (Schul- u. Kirchenbote, 1912, 7. sz.)
- Schedius Johann Ludwig*: Vorschlag zu einer vollständigen Schulordnung bei der beabsichtigten Erweiterung des Gymnasiums der evang. Gemeinde A. C. in Pesth, den Mitgliedern dieser Gemeinde vorgelegt im April 1837. (Pesth, Trattner-Károlyi, 1837, 40 l.)
- [*Schedius Johann Ludwig*]: Die Schule der evangelischen Gemeinde A. C. in Pesth. (Pesth, 1816.)
- S.: Zwei Stephan Ludwig Roth-Bücher. (Pestalozzianum, 1925 márc., 9.—11. l.)
A következő két munkát ismerteti: Stürmen u. Stranden. Ein Stephan Ludwig Roth-Buch, vom Otto Folberth (1924, Stuttgart) és Liebesbriefe Stephan Ludwig Roths, herausgeg. v. Otto Folberth (1924, Mediasch). — A cikk élén Roth arképe, alatta: „geb. 1796 in Mediasch (Siebenbürgen). Lehrer am Institut in Yverdon, 1818—1820, Professor am Gymnasium zu Mediasch, Pfarrer in Mimesch u. Meschen. Wegen Teilname an der Märzbevegung, 1848, durch ein ungarisches Kriegsgericht zum Tode verurteilt. Erschossen 11. Mai 1849.“ Csány kormánybiztos elfogatta és a kolozsvári citadellában agyonlövötte.
- zu Mediasch, Pfarrer in Mimesch u. Meschen. Wegen Teilname an der Märzbevegung, 1848, durch ein ungarisches Kriegsgericht zum Tode verurteilt. Erschossen 11. Mai 1849.“
- Pestalozzi in Stebenbürgen*. Rövid közlemény Dittes „Paedagogium“ 1879 nov. számában: Roth: életrajzi adatai; majd „ein magyarisches Kriegsgericht verurteilte den besten und friedlichsten Bürger seines Landes stand-

- rechtlich zum Tode“. A közleményt átvette a „Pädagogischer Beobachter“ 1879, 52. sz.
- Zsengeri S. dr.*: Zur Geschichte des Pestalozzismus in Ungarn. (Budapest, 1922, 86 ívrét kéziratlapból álló munka, amelyet a zürichi Pestalozzianum hiteles levél tanúsága szerint közlésre elfogadott.) Tartalom: I. Der Pestalozzismus in Ungarn. II. Der Pestalozzismus in Siebenbürgen. III. Briefe P.'s an die Gf. Brunswick u. andere. IV. Notizen der Gf. Brunswick. V. Einige Zusatzdaten zum ung. Pestalozzismus. VI. Die ung. Pestalozzi-übersetzung. VII. P. als Judenfreund.
- Pestalozzi als Judenfreund. („Neues Pester Journal“, 1923, nov. 11. — P. levele Zschokkehez.)
- Pestalozzi und die Toleranz. („Pestalozzianum“, 1924 jan. — Ugyanaz mint az előbbi.)
- Neumann-Zsengeri Irma*: Der ungarische Pestalozziforscher Dr. Samuel Zsengeri. 1840—1924. (Pestalozzianum, 1926, 3—4. sz., 17—20. l.) — Zs. leányának atyja szüntelen tevékenységét és fejlődését feltűntető kegyeletes életrajz.

IX. Románnyelvűek.

- Campayré Gabriel*: Pestalozzisi educatia elementara. Traducere de Teodor Popovici. (Biblioteca pentru toti. No. 768—69. — 1912, 135 l.)
- Pestalozzi si educatia elementara. Trad. in romaneste a T. Popovici. (Biblioteca pentru toti, No. 768—69. — 1913.)
- Kiritzescu Stefan*: Ce scóp a avut Pestalozzi, când la lumnia opera „Leonard si Gertruda“ si daca opera aceastra are vre-au folos real pentru scoala si familie? Biserica si Scoala, 8., 10., 11., 13., 14., 15. sz.
- Neaghea George*: Pestalozzi. (Gör.-kel. román theol. ped. intézet, 1913—14. Ertesítője, 3—23. l.)
- Vina Juliu*: Activitatea si principiile leu Pestalozzi (Gazeta invatator, 1913, 40—45. sz.)

X. Emlékünnepek: 1845—6, 1877, 1896, 1927.

1846. Brassóban, 1846 jan. 12. Frätschkes Samu gimn. igazgató kezdeményezésére emlékűnnepélyt rendeznek P. 100. születésnapja alkalmából. (A „Siebenbürger Wochenblatt“ közölte Diesterweg felhívását a megűnnepelés érdekében.) — *Kanya Pál*: Pestalozzi születésének ünnepélyére. (L. Emléklapok 3—4. füz., 32—42. l.) — *Máday Károly*: Pestalozzi századik születésnapja. Berlin, 1845 jan. 13. (Prot. Egyh. és Isk. Lap, 1845, 6. sz., 117. l. — Felhívás.) — *Molnár Aladár*: Svájcban és Bajorországban szerzett tanügyi tanulmányok. (Budán, m. kir. egy. nyomda, 1871, 268 l.): Pestalozzi-emlék Schlierenben Zürich mellett (255—260); a P. százados születésnapja alkalmából felállított intézet (Pestalozzi-menház) alapítása és szervezete. A szerző bevezető jelentésében említi, hogy

- Zürichben t. k. meglátogatta Tsudi urat, a „Pestalozzi-Stiftung“ igazgatóját. — *Ney Ferenc*: Szózat Pestalozzi százados születési emlékünnepején. (L. Emléklapok 3—4. füz., 18—32. l.) — *Távassy Lajos*: Ünnepi beszéd Pestalozzi emlékünnepején (a pesti prot. gimn.-ban, 1846 jan. 11.). (L. Emléklapok 3—4. füz., 43—47. l.) — Pestalozzi-emlékünnepek 1846-ban Pesten. (L. Emléklapok 3—4. füz., 188—93. l.) „Ez az emlékünnepej különben utolsó lobbanása volt hazánkban a pestalozzizmusnak, s ezután az csak szegletkő lett, melyre az új idők új rendszereit az újkor emberei nálunk is építeni kezdték.“ (Kiss A.: Adalékok stb., 109. l.) — *Teichengrüber Lajos*: Pestalozzi évszázados emlékünnepejének ügyében: „Pestalozzi. Egy szó honunk nevelőihez és a nevelés igaz barátaihoz.“ Több nevelőnek nevében. És „Pestalozzi-évszázados emlékünnepejének ügyében.“ (Pesti Hírlap, 1845, 463., 592. sz.) L. Emléklapok I. füz., XVII—XXIII., L. — Pestalozzi H. János százados emlékünnepe a miskolci evang. elemi-, polgári és középtanodában, 1846 Jenuár 12-én... m. b. Némethy Pál hátrahagyott özvegyé s árvái felsegülésükre. (Miskolczon, 1846. Ny. Csöglei Tóth Lajos; 32 l.) — Pestalozzi emlékünnepe Pesten, 1845 jan. 11—12. (Prot. Egyh. s Isk. Lap., 1845, 6. sz.) L. Emléklapok 1. füz., XII—XVII. — Emléklap Pestalozzi Henriknek, a nagy embernevelőnek szentelve századfordulási születésnapján. (Prot. Egyh. és Isk. Lap, 1845 jan. 12. sz.)
- 1877: P. halálának 50. évfordulóját 1877-ben a magyar tanítótság is méltóan megünnevelte.
- 1896: Emlékünnepej P. 150. születésnapja alkalmából 1896-ban, Brassóban, Nagyszobonben, Besztercén. — (L. Schul- und Kirchenbote.) — Sretvizier Lajos: Pestalozzi emlékezete. Születésének 150-ik évfordulója. (Népt. Lapja, 1896, 2. sz.). — Pestalozzi sirja. (Népt. Lapja, 1896, 2. sz.).
- 1927: *Alexander Bernát*: Der Don Quichotte der Humanität. (Pester Lloyd, 1927 febr. 17. tárca.) Általános méltatás. — Ugyanattól: Nagy emlékünnepe. (Ujság, 3. évf., 39. sz.) — *Beke Manó*: Pestalozzi, az embernevelés apostola. (Pesti Napló, 1927 febr. 16.) — *Berzeviczy Albert* megemlékezése P.-ról a M. T. Akadémia febr. 21-i ülésén (bpesti napilapok, febr. 22.). — *K.*: A százéves Pestalozzi. (Magyar Hírlap, 1927 febr. 16.) — *Kemény Ferenc*: Präludien zu den Jahrhundert-Gedenkfeiern von Pestalozzi und Beethoven. (Die Neue Zeit. — Chicago, 1927 febr. 5.) — Pestalozzi und Ungarn. (Pester Lloyd, 1927 febr. 17-i esti lap). Brunswick grófnő szerepe. — Pestalozzi und Ungarn. (Pester Lloyd, 1927 febr. 18.). A M. Paed. Társaságban tartott előadásának bő kivonata. — *Kenyeres Elemér*: Pestalozzi. (Kisdednevelés, 1927, 2. sz., 35—8. l.) P. jelentőségének általános jellemzése után a kisdedneveléssel foglalkozó s Graeveshoz intézett leveleit méltatja röviden. — *Kőrösi Henrik*: Pestalozzi. (Népt. Lapja, 1927 febr. 1., 1—4. lap, számos képpel.) — *Migray József*: Az ismeretlen Pestalozzi. Halálának 100. évfordulójára. (Népszava, 55. évf., 38. sz.) — Pestalozzi-emlékünnepej. (Nemzeti Ujság, 9. évf., 39. sz.) — Pestalozzi emlékezete.

(Pesti Hírlap, 49. évf., 39. sz.) — A *Magyar Pedagógiai Társaság* Pestalozzi-emlékünnepele 1927 febr. 17. Az ülés lefolyását és az előadásokat a „Magyar Paedagogia“ e füzeté közli. — *Dr. Rácz Lajos*: „Pestalozzi Henrik“, felolvasta a sárospataki Theologus Egylet febr. 19. tartott ülésén (Sárospataki református lapok 1927 febr. 20.) — *Dr. Schneller István* ünnepi előadása Pestalozziról a Magy. Gyermektanulmányi Társaság 1927 márc. 19. ülésén.

XI. Levelek és költemények.

Kovács Dezsőné: Pestalozz levele menyasszonyához. Közli —. (Család és Iskola 1909, 18. sz.)

Pestalozzi levelei Br. T[eréz] és D[eym] grófnékhoz. Három levél 1809-ből. (L. Emléklapok 1. füz. XXXVII—XLIV.)

Pestalozzi eredeti levéltörédei. (L. Emléklapok 3—4. füz., 174—81. l.)
Hat levéltörék 1808-ból, amelyeket P. Brunswick grófnéhez intézett és amelyeket ő közlés végett átengedett.

Zsengeri S. kézirati munkájában Pestalozzi kilenc levelét közli, amelyeknek eredetije állítólag a kolozsvári egyetem birtokában van.

Jendfi: A' nép nemtője!

— *y*: Pestalozzi' emlékünnepe, megnyitó karének.

— ? *Ének*: Pestalozzi századik születési napjára.

Miskolczi Mihály: Tanulók fohásza. L. Emléklapok 1. füz. 65—72. l.

Ney F.: Pallada [Pestalozziról]. L. Emléklapok, 3—4. füz. 1—5. l.

Váradi Szabó János: Pestalozzi (Hasznos Mulatságok 1817). Költemény.

Dr. Tavasy Lajos: Nevelői emlékül növendékeimnek (Pest 1854, Müller E. nyomdája, 146 l.). Gf. Bánffy György tanítványának. Eredeti (alkalmi) költemények, fordítások Goetheből.

XII. Vegyesek (egyesületek, könyvismertetések, kéziratok).

A Magyar Pestalozzi Társaság Alapszabályai. (Bpest, Neuwald Illés könyvnyomdája é. n. [1903], 14 kis 8 r. lap, ára 20 fill.) Kelt Újpesten 1902 május 11., aláírta Dr. Havas Gy. elnök, Bartha Péter jegyző. A 2. § szerint „A Társaság célja érdekében alapelvüket elfogadja a Dr. Havas Gy. által 1897-ben alapított és szerkesztésében megjelenő „Magyar Pestalozzi“ c. gyakorlati nevelésügyi irodalmi vállalat programjában kifejtett iránytelveket“.

Jellemtani Törekrések: A Magyar Pestalozzi-Társaság Évkönyve. (Budapest, Neuwald Illés nyomdája, é. n. [1904], 83 l., ára 1 K.) — Tárgymutató: Mi a teendőnk? Havas Gy. megnyitója a Társaság 1. felolvasó ülésén (3—8. l.). A nemzeti nevelés alapfeltételei Havas Gy.-tól (9—16. l.). Titkári jelentés (17—42. l.). Jellemtani adalékok, gyűjti a M. P. T. (43—77. l.). A tagok névsora.

- Pestalozzi-Otthon* Pesterzsébeten. Gyógypedagógiai intézet fiatalok részére (Magy. Hirlap 1927 febr. 23.).
- B. M.: Dr. Friedrich Delekat: J. H. Pestalozzi (1926, 329). Könyvismertetés (Népt. Lapja, 1927 febr. 1., 28—9. l.).
- Geier Julius*: Der Anschauungsunterricht Pestalozzis u. Fröbels (ismert. Ács Károly: A Gyermek, 1915, 232—34. l.).
- Heubach Alfred*: Pestalozzi (Berlin, 1910, 368 l. — Ismert. Teveli Mihály, Magy. Paedagogia 1920, 570—74. l.).
- Pestalozzi, Karl: Heinrich Bullinger's Leben und ausgewählte Schriften. Elberfeld 1858 (Sárosp. Füz. 1859. I. 875). Ismertetés.
- Zsengery Samu*: Adatok a magyar Pestalozzizmus történetéhez (151 negyedrét kéziratlapból álló sajtó alá rendezett példány, amelyet a szerző 1924 febr. havában zárt le). Tartalma: I. A Pestalozzizmus az anyaországban. II. A Pestalozzizmus Erdélyben. III. P. viszonya Magyarországhoz. IV. Brunswick. Terézia eszmétörédékei és jegyzetei. V. Egyéb adatok a magyarországi Pestalozzizmushoz. VI. Miben múlta fölül P. elődjait. VII. P. emberszervezete. VIII. Függelék. Paedagogiai gyöngyszemek és eszmék P. munkáiban. — Zárószó.

Összeállította: KEMÉNY FERENC.

IRODALOM.

A legújabb Pestalozzi-irodalom.

Pestalozzi azok közé az egyéniségek közé tartozik, akiknek a jelentősége emelkedik, amint időben távozunk tőlük. Amíg régebben inkább csak iskolai pedagógust láttak benne, aki bár sokszor tévedett, mégis a mai népiskola reformátorának tekinthető, addig újabban oly átfogó szellemnek kezdik méltatni, aki nemcsak a népiskolai didaktikára hatott, hanem korának minden szellemi irányára befolyást gyakorolt. Ebben a tekintetben döntő jelentőségűvé vált az a mozgalom, melyet Leeser, de kivált Natorp, előttük pedig Vogel és Wiget kezdeményeznek (20—30 esztendeje), midőn Pestalozziban a teoretikust hangsúlyozzák és bár elismerik, hogy nem volt rendszeres fő és hogy eszméinek még tapasztalatainak logikai feldolgozására hiányzott belőle a filozófiai iskolázottság, mégis hangoztatják, hogy Pestalozzi gondolkodása alapján egységes volt, tehát neveléstani elvei és eszméi mögött filozófiai felfogás rejlik, melyet legjobb tanítványai fel is fogtak és ki is fejtettek.

Igy körül Pestalozzi Kant mellé és az újkantianus Natorp csupa kantii vonást fedez föl benne; a Pestalozzi-félé elemi funkciók: a szám, alak és név a felfogás szerint egyszerűen éppolyan a priori tényezők, mint Kantnál a tér és idő. Ezzel aztán lehetségessé vált az is, hogy Pestalozzit mint filozófust és szociálpedagógust szembe, sőt fölébe helyezték Herbartnak, amit